Karantinada Barış: STK'lar Barışı Konuşuyor-II

written by Atiye Eren | 17 Temmuz 2020

Atiye Eren

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ), 11 Mart 2020 tarihinde küresel salgın olarak açıkladığı COVID-19'un (Koronavirüsü) yayılmaması amacıyla alınan tedbirler pek çok sektör gibi barış alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını da etkiliyor. DEMOS olarak, barış alanında çalışma yürüten STK'lerin pandemi sürecinden nasıl etkilendiği/çalışmalarını nasıl yürüttüklerine dair "Karantinada Barış" başlıklı söyleşiler gerçekleştiriyoruz. Bu söyleşilerin ikincisini, Barış Vakfı'ndan Azime Bilgin, Demir Leblebi'den Sevna Somuncuoğlu, Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (DİSA)'dan Derya Çok ile Müzeyyen Sündük ve Dicle Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü'nden (DİTAM) Meral Özdemir ile gerçekleştirdik.

1- COVID-19 salgının faaliyetlerinize etkileri nelerdir?

Barış Vakfı: COVID-19 süreci öncelikle bütün dünyanın deneyimlemediği bir "pandemi" olduğu için doğal olarak hazırlıksız yakalandık. Gerek kamu gerekse STK'lar bu süreci yönetme konusunda zorlandı. Küreselleşmeyi oldukça içselleştirdiğimiz bir dönemde bu süreci yaşıyor olmanın şoku ve sonrasındaki etkilerinin farklı olacağını tahmin etmek hiç de zor olmasa gerek. Vakıf faaliyetlerimizi, COVID-19 öncesinde de sürdürme konusunda çeşitli zorluklar yaşıyorduk. "Barış", "Çatışma-Çözüm", "Diyalog", "Yeni Bir Anayasa İhtiyacı", "Toplumsal Barışın İnşası" gibi konuların konuşulmasının

mevcut siyasal iklimde karşılığının olmadığı, ya da güçlü bir zemin çalışmasının şu an için yapılmasının zorluklarına yönelik birçok birbirinden farklı yaklaşımlarla yüz yüzeydik. Ama yine de siyasal gündemin içinde kaybolmaksızın "Barış talebinin dile getirilmesinin" doğrudan kendisinin önemine inanıyor ve bu anlamda gerek vakfın yapısal güçlendirilmesi gerekse bilgi ve belge çalışmalarının ısrarla sürdürülebilmesinden yana bir tutumla, sınırlı da olsa çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Ancak toplantı yapmak, ziyarette bulunmak elbette çok sınırlandı.

Demir Leblebi: Zorunlu ve/veya gönüllü karantina döneminin ilk günlerinde sanırım bireysel bocalamalarımız doğrudan derneğimiz aracılığı ile yürüttüğümüz çalışmalara yansıdı. Cevabı olmayan bir sürü soru ve bilinmezliğin hüküm sürdüğü günlerde bilgi kirliliği ile de baş etmek zorunda kaldık. Online ortaya saçılan doğru yanlış bilgiyi ayıklamak… Üstüne üstlük ne kadar bilgiye ulaşırsanız yetmez duygusu içinde ve referans alabileceğiniz bir norm ya da çalışma olmadığı için kafa karışıklığı ve beraberinde moral çökmesi, motivasyon eksikliği… Her davranma, "Ne için?" sorusu ile kesildi diyebiliriz. İlk günlerin bocalaması sonrasında ise işimizin ev olması (her anlamda), yaşamın özel alanlarının işe boğulması ve günlük vakti bölümleyememe sıkıntısı sanırım herkes gibi kadınların barışı çalışmalarına gönül vermiş herkesi etkiledi.

Halihazırda daha önceki çalışmalarımız sonucu Barış Hayal Atölyeleri kolaylaştırıcı eğitimi almış ve kendi illerinde atölye gerçekleştirmiş 13 ayrı ilden 15 kadınla yapacağımız değerlendirme ve sonuç toplantısını ertelemek zorunda kaldık. Böyle bir toplantıyı online yapmamak doğrudan kolaylaştırıcıların tercihi oldu. Şimdi umutla yeni tarih belirlemeye çalışıyoruz. Çünkü bu toplantı sonrasında devam çalışmalarımız başlayacak, bu toplantıda yapılacak değerlendirme, bir sonraki adımımızın temeli olacak.

Diyarbakır Siyasal, Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (DİSA): Çalışmalarımızın hemen hemen hepsi toplanmayı, yan yana gelmeyi gerektirecek çalışmalardı. Örneğin çatışma etkisi altındaki çocuklara ve sorumlu ebeveynlerine yönelik yürüttüğümüz psikososyal destek çalışmamız ve bu yıl içinde gerçekleştirmeyi planladığımız Diyarbakır STK buluşmaları, DİSA söyleşileri, Barış Okulu ve Siyaseti Yeniden Düşünmek projelerinin devam projeleri toplanarak yüz yüze geldiğimiz/geleceğimiz etkinlikleri içeriyordu. Fakat COVID-19 ile bu çalışmalarımız aksadı. Psikososyal destek çalışmamızın kapalı grup etkinliklerini gerçekleştirdiğimiz bölümüne belirsiz bir süreliğine ara verdik; evden, çevrimiçi yöntemlerle yürütülebilecek çalışmaları yürütüyoruz ama diğer çalışmalarımızı fon desteği aldığımız kurumlarla istişare ederek revize ettik ve araştırma projeleri yapmak üzerinden kurguluyoruz. Psikososyal destek çalışmamızda her hafta hem ebeveynlerle hem de çocuklarla bir araya geliyorduk. Bunun uzaktan yürütülmesi gibi bir durum mümkün değil. O yüzden bu çalışmalarımızı durdurduk ve beklemedeyiz. Çocukların ve ebeveynlerinin sosyal mesafe gerektirmeyecek şekilde bir araya gelmesi ne zaman risk oluşturmayacak bir noktaya gelirse ancak o zaman çalışmalarımıza devam edebileceğiz. Bu koşullar sağlanıncaya dek başka bir formül bulamadık. Pandemi ile etkinliklerin nasıl yürütülebileceğine dair belki de beyin fırtınası yapmamız gerekiyor, zira bu sürecin daha ne kadar devam edeceği belli değil ve belki de uzun vadede pandemi ile yaşamayı/çalışmayı öğrenmeliyiz, bunun için yeni metot ve araçlar geliştirmek elzem.

Değiştirmek durumunda kaldığımız projelerden biri "Diyarbakır STK Buluşmaları" ve "DİSA Söyleşileri" oldu. Bir yandan belirli bir tema etrafında şehirdeki sivil toplum kuruluşlarını bir araya getiren, bir yandan da şehrin gündemini kamuya açık toplantılarla tartışmaya açan bir projeydi. Barış Okulu'nun ilk ayağını eylül ayında yapmıştık. Sivil toplum örgütlerinin barış sürecine katkısının neler olduğunu deneyim aktarımına dayalı bir şekilde sunmayı hedeflemiştik. Bu bağlamda her STK'nın bir temel işlevi açıkladığı toplam yedi STK'nın katıldığı bu okulun ikinci ayağını da bahar döneminde gerçekleştirecektik. Pandemi koşulları nedeniyle çevrimiçi bir formata evriltmeyi işlevsel bulmadığımız bu çalışmaları da durdurduk. DİSA temelde bilgi üreten; araştırma faaliyetleri yürüten bir enstitü, bir araştırma merkezi. Haliyle çalışmalarımızı aksatmamak ve pandemi sürecinde de bilgi üretebilmek adına çalışmalarımızı evden çalışabilecek genç araştırmacıları da destekleyecek şekilde

formüle ettik.

Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi (DİTAM): Covid-19 salgını, bütün alanlarda olduğu gibi sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını da etkiledi.

Sadece Diyarbakır ve bölgenin değil, Türkiye'nin ve Ortadoğu'nun sosyal, siyasal, ekonomik sorunlarına çözüm modelleri üretmeyi hedefleyen bir kurum olarak 2016 yılından bu yana toplumsal barışın inşasında sivil toplumun rolünü ve etkisini irdelemek amacıyla Toplumsal Barış Ağı Projesi kapsamında diyalog toplantıları düzenliyoruz. Ayrıca daha önce, HDP'nin tutuklu eski Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Saadet Partisi Genel Başkanı Temel Karamollaoğlu gibi siyasetçileri ağırladığımız "Tigris Diyalogları" başlıklı toplantılarımız sürüyor.

COVID-19 salgınının baş göstermesiyle yoğun çalışma tempomuz, kısa süreliğine kesintiye uğrasa da dijital platformlar üzerinden kaldığımız noktadan devam ediyoruz.

2- **COVID-19 pandemi sürecinde, online çalışma sistemine adapte olmakta zorlandınız mı?**

Barış Vakfı: Teknik olanaklarımız, üyelerimizin teknoloji ile ilişki elbette sınırlı. Buna bağlı olarak yenilenmeye ve öğrenmeye çalışıyoruz.

Demir Leblebi: Bu tür bir çalışmayı yukarda da açıkladığım nedenler ile tercih etmedik. Ancak kolaylaştırıcılarımızdan biri Urfa ve çevresinde online Barış Hayal Atölyesi yapmaya devam etti. Sonuçlarını biz de merak ediyoruz.

DİSA: Elbette, zorlandık. Öte yandan psikososyal destek çalışmamızda yer alan kolaylaştırıcı arkadaşlarımıza yönelik süpervizyon yürüttük. Çevrimiçi süpervizyon deneyimimiz olmuş oldu. DİSA'nın Ekim 2018'den bu yana bileşeni olduğu Diyarbakır Çocuk Çalışmaları Ağı ile çevrimiçi ve pandemi gündemli pek çok çalışma yürüttük. DİSA olarak çeşitli sivil toplum örgütlerinin yürüttüğü bazı eğitim ve seminer programlarına da çevrimiçi olarak dahil olduk. Tüm bu çalışmalar buluşmayı ve bir arada olmayı gerektiren çalışmalardı. Kimi, süreçle birlikte oldukça yaratıcı kapılar açtı. Bu deneyim zorlu ama öğretici de oldu.

DİTAM: Şüphesiz yüz yüze olmanın, konuşmanın, paylaşmanın yeri bambaşka. Ancak büyük zorluk çektiğimiz de söylenemez. Eski düzene veya normal bir dünyaya ne zaman geçileceğini henüz bilmiyoruz. Dolayısıyla barışa, eşitliğe, adalete, çoğulcu demokrasiye dair sözümüzü, üretimimizi, çalışmalarımızı dijital mecralardan da aktarmaya devam etmeliyiz. "Fiziksel mesafelenme"toplumsal ayrışmayı derinleştirmemeli. Pandeminin yarattığı evlere çekilme hali bittiği zaman yaşam yeniden dışarıya taşacak.

3- COVID-19 ile insan hakları arasında nasıl bir bağ kuruyorsunuz?

Barış Vakfı: Bu süreç resmi olarak ilan edilmemiş olağanüstü hâl rejimine dönüştü diyebiliriz. Öyle bir hukuki belirsizlik hâli yaşıyoruz ki temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırıldığı kimi genelgelere ulaşmak bile çoğu zaman mümkün olmuyor. Salgınla mücadelenin sağladığı meşruiyet hukuksuzluğa bahane edilmiş gibi görünmekte. Sokakta kolluk güçlerinin ve yeni göreve başlayan bekçilerin kamu görevini yerine yetirmesindeki keyfilik, devamındaki "cezasızlık" ise korkutucu boyutta. Gerek insan hakları alanında çalışan STK'lar gerekse barolar bu konuda güçlü bir refleks vermeli.

Demir Leblebi: Salgının ilk günlerinde herkesin ağzında dolanan salgın ayrım yapmıyor sözünün ne kadar boş ve mesnetsiz olduğu günler ilerledikçe ortaya çıktı. Tabi hala bu tür bir ayan beyan durumu görmezden gelen bir iktidar var. Salgının kendini koruma lüksü olanlar ile bu lükse sahip olmayanlar arasındaki etki farkı rakamlarla izlenebilir durumda. Temel insan ihtiyaçları üzerine

kurulmuş temel insan haklarının bile hala tartışıldığı bir ülkede yaşamaya çalışıyoruz. Özellikle kadına yönelik erkek şiddetinin salgın döneminde artış gösterdiğini, erkek şiddetinin salgından daha öldürücü olduğunu bu dönemde kadın örgütleri hep birlikte dillendirdi ve çözüm talebinde bulundu. Kadının barışını her türlü şiddetin olmadığı bir ortam olarak tanımlıyor ve temel ihtiyaçların tartışılmasının da bir şiddet olduğunu savunuyoruz. Dolayısıyla her soy yaşamı tehdit eden salgının barış ortamına ve barış kültürüne de bir tehdit olduğunu düşünüyoruz.

DİSA: Pandemi adalete, eğitime ve sağlığa erişimde, siyasete katılımda, iş bulmada ya da çalışma hayatında; kısaca sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel olarak dezavantajlı konumda olan herkesi çok daha fazla etkiledi. Çalışmak zorunda olan pek çok kişi sosyal mesafe kurallarına uyamadı. Pek çok kişi işsiz kaldı. Pek çoklarının dediğinin aksine bu virüs demokratik bir virüs değil. Belki bulaşma riski olarak bu geçerli olabilir ama virüsle mücadelenin dinamikleri oldukça değişken. Örneğin geçenlerde Diyarbakır'da bir çalışma yapılmış, "Mülteciler COVID-19'dan nasıl etkilendi?" diye. Birçoğu yemek ihtiyacını karşılayamamış bile. Bu süreçten en çok etkilenen kesim belki de sığınmacı ve mülteciler oldu. Kadınlar keza farklı değil. Pek çok kadın örgütünün **#evdekal** sloganına tepkisel yaklaşmasının en büyük nedeni kadına yönelik şiddette görünen artıştı. Pandemi hak ihlallerini bir yanıyla görünmez de kıldı. Doğrudan gözlemleyebildiğimiz şeylerin arasına bir "hastalık riski" perdesi indi. Diğer yandan pandemiye karşı tedbir alma inisiyatifinin neredeyse tamamen devlette olduğu, sivil toplum kuruluşlarının toplumun tedbir geliştirme mekanizmalarını örgütlemede yeterli olamadığı bir süreç yaşadık. Bunun tek istisnası halen sürecin evrildiği farklı aşamalarını yaşadığımız Diyanet İşleri Başkanı'nın LGBTİ+'ları, evlilik dışı birliktelik yaşamayı tercih edenleri ve HIV'le yaşayanları hedef gösteren nefret hutbesi oldu. Dolayısıyla yürütülen sürecin hak temelli olma ayağının eksik olduğu aşikâr. Tabii ki bunun böyle olmasının yapısal/kurumsal nedenleri var ve sadece STK'lar olarak bununla baş etmek ne derece mümkün olabilir ki? YKS sınavının turizmden beklenen kazancı etkilememesi için nasıl erkene alındığını gördük. Pandemi süreci ile birlikte devletin dezavantajlı pozisyonda olanları ne dereceye kadar gözettiğini ya da gözetmediğini de görmüş olduk.

DİTAM: COVID-19 başladığı günden bu yana eğitimden sağlığa erişime, temel hak ve özgürlüklere, güvencesizliğe, kadınlar, çocuklar, göçmenler, mültecilere değin hali hazırdaki eşitsizlik iyice derinleşti. Amerika başta olmak üzere COVID-19 salgını nedeniyle yönetimlerce yürürlüğe konulan kısıtlamalar birçok ülkede hak ihlallerine dönüştü.

Henüz salgının başında HDP'li toplam sekiz belediyeye daha kayyım atanması ile demokratik yaşamın en temel unsurlarından biri olan seçme ve seçilme hakkı bir kez daha yara aldı. Eşitsiz infaz yasası nedeniyle yüzlerce mahpusun hayatı risk altında kalmaya devam ederken sosyal medya paylaşımları gerekçesiyle yüzlerce kişi gözaltına alındı, basılı ve çevrimiçi medyaya da müdahale edildi. Toplumun birbirine her zamankinden daha çok ihtiyaç duyduğu bir zamanda Diyanet'in ayrıştırıcı söylem içeren ifadeleri hak ihlallerinin, giderek yoğunlaşan saldırıların yeni bir halkası oldu. Üç aydır evde kapalı kalan 65 yaş üstü yurttaşlara uygulanan yasakların devam etmesi ayrı bir hak ihlali olarak karşımızda duruyor.

4- COVID-19'un yayılmamasına ilişkin alınan sosyal mesafe tedbirleri, bu süreçte barış meselesiyle de bir "fiziksel mesafelenme"ye dönüştü mü?

Barış Vakfı: Sosyal mesafe kavramı "barış" mevzubahis olduğunda büyük bir zihinsel mesafelenmeye de yol açtı. Sanki hiç böyle bir sorunumuz yokmuş gibi davranılması ve en geniş kesimlerde de kabul görmesi gerçekten utandırıcı. Zaten "barış çalışmaları"nın zorluğunun yanına eklenen, COVID-19 (pandemi) gibi toplumsal barışı doğrudan etkileyebilecek büyük çaplı felaketlerin ırkçılığa zemin hazırladığı bilinen bir gerçek. Yeterince milliyetçiliği besleyen bir damar bizde de var.

Demir Leblebi: Doğru ve güvenilir bilgiye erişmek ihtiyaçları açısından elzem. Bilginin güvenilir ve doğru olmasına ilişkin her şüphe "sosyal mesafenin" izolasyona dönüşmesinde etkin. İzolasyon örgütlenmenin, dayanışmanın engeli. Bizi daha çok kaygılandıran mesele mesafenin bu sonucu.

DİSA: Pandemi ülkelerin, sivil oluşumların gündemini de bir anda değiştirdi. Hükümet barış meselesini konuşmayı zaten uzun süredir rafa kaldırmıştı. Pandemi ile cılız da olsa çıkan ufak tefek sesler iyice görünmez oldu. Gündemde olmayan barış meselesinden iyice uzaklaştık. Az da olsa STK'ların bir araya gelerek temas ve diyalog kurma çabaları da hastalıkla beraber minimum seviyeye indi. Şunu da ayrıca sormak gerekir: Pandemi yokken barış meselesi devletin ne kadar gündemindeydi? Ayrıca yukarıda da dezavantajlı ve gözetilmeyen gruplardan bahsettik. Ötelenen, ötekileştirilen grupların olduğu bir yerde toplumsal barıştan bahsedilmesi zorlaşıyor. Pandemi ile bu ayrışma iyice belirginleşti bu nedenle toplumsal barıştan da uzaklaştık diyebiliriz. Bu uzaklaşma sivil toplum kuruluşları için de hasıl oldu.

Bu düzen sivil toplum kuruluşları olarak bizim hazırlıklı olduğumuz bir düzen değildi. Sadece sivil toplum örgütleri arasında değil, kendi içimizde de bir araya gelmekte zorlandık. Belki de hala yüz yüze olmaya ihtiyacımız var, ya da bu duruma alışamadık. Bununla birlikte dijitalde güvenlik kaygısı da söz konusu. O yüzden yüz yüze olma meselesi hala önemini koruyor. Onun dışında dijital ortamlar bilinçli tüketiciler için verim alınacak bir mecraya dönüşebilirken bir anda kocaman bir çöplüğün içinde de bulabiliyorsunuz. Özellikle evlere kapanmaların olduğu bir dönemde her bilgiyi tekrar tekrar doğrulatmak zorunda kaldığımız zamanlar oluyor, ya da yüz yüze görüşebilmek için insanların birbirinin uygunluğunu gözetme durumu yerini evde olduğun için her an uygun olacağını düşünen bir hoyratlığa bırakıyor. Açıkçası üretim alanı ile yeniden üretim alanı arasındaki mesafesizlik çok da sağlıklı bir durum değil. Bu durum bizler için bile böyle iken çatışan grupları uzlaştırma yolları da iyice azaldı. Etkilerini sosyal medyada da daha net görüyoruz. Sosyal medyada çatışan gruplar ya da karşıt gruplar birbirlerine karşı daha fazla acımasız ve yıkıcı olabiliyorlar. Yüz yüze görüşürken sosyal medyada söylediği gibi yüksek perdeden konuşmuyor insanlar. Bu yüzden bir araya gelme hali aslında çatışmayı sonlandırmasa da yumuşatan bir hal olarak çıkıyor karşımıza. "Yüz yüze" bakabilmenin, monitörün arkasından ve klavyenin başında yazmaktan kıymetli olduğunu çok daha iyi anlıyoruz.

DİTAM: Yaşam biçimimizi, sosyal ilişkilerimizi, tüketim alışkanlıklarımızı köklü bir biçimde değiştirmeye başlayan COVID-19 salgını, "sosyal mesafe tedbirleri" bahanesiyle bizleri toplumsal ortaklık zemininden ve demokratik değerlerden uzaklaştırmamalı. Bu süreçte demokratik değerleri gözeten, eşitlikçi, adil tedbirlere her zamankinden daha çok ihtiyacımız var. Gittikçe kutuplaşan, sertleşen siyasi iklimden dolayı her zamankinden daha çok barışa ihtiyacımız var. Salgın nedeniyle toplumlar arasına giren fiziksel/sosyal mesafenin barışın önüne bir perde çekmesine izin vermeden barışa dair sesimizi, çabamızı çoğaltmalıyız.

This project is funded by the European Union.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

HAKLARA DESTEK

İnsan Hakları Örgütlerini Destekleme Programı

Bu yazı Haklara Destek Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Demokrasi, Barış ve Alternatif Politikalar Araştırma Derneği'ne aittir ve Avrupa Birliği'nin ve/veya Haklara Destek Programı'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.